

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юріївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

А 43

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

ЗМІСТ

Азаренкова Н.І. Актуальні проблеми діагностики мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.....	7
Аразгелдієва М.Б. Завдання формування просторових уявлень у дітей із затримкою психічного розвитку як важлива складова процесу підготовки їх до навчання у школі.....	13
Аразгелдієва М.Б. Особливості корекційної роботи з формування зорово-просторових уявлень у дітей із затримкою психічного розвитку та системним недорозвиненням мовлення.....	19
Біляніна В.М. Особливості проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня.....	24
Богодущенко К.М. Психолого-педагогічні умови організації інклюзивного навчання дітей дошкільного віку з тяжкими мовленнєвими порушеннями.....	30
Борисенко У.В. Інноваційні методи комплексної корекції вторинних порушень у дітей старшого дошкільного віку з ДЦП.....	39
Веремій Д.В. Розвиток комунікацій дітей першого року життя з дизартричними порушеннями.....	45
Волокова А.О. Диференційоване навчання як практична технологія організації освітнього процесу в умовах освітньої інклюзії.....	49
Волошина А.В. Фізіотерапевтичні процедури в реабілітації дітей із ДЦП.....	54
Гайденко К.А. Ключові аспекти готовності майбутніх вчителів-реабілітологів до роботи в інклюзивно-ресурсних центрах... ..	57
Галій А.І. Педагогічна реабілітація дітей із ЗПР засобами інклюзивного навчання.....	61
Гноєва Д.Т. Реалізація інклюзивної форми навчання в освітньому просторі України на сучасному етапі.....	72
Горобець К.В. Напрямки логопедичної роботи з підлітками, що страждають на дизартрію при ДЦП	78
Гуріна К.В. Характеристика читацької компетентності у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення.....	84
Давиденко К.А. Особливості обстеження порушення голосу в дітей дошкільного віку.....	89
Давіденко М.В. Адаптація дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю до навчання у початковій школі.....	94
Довженко Т.О. Роль ігор та ігрових прийомів в процесі формування лексики дітей з загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	99
Дубась Д.О. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальною недостатністю.....	104
Єфременко Ю.О. Корекційні засоби навчання дітей із порушеннями мовлення.....	110

дітей зі слухомовленнєвими порушеннями. URL:
<https://lib.iitta.gov.ua/711574/1/.pdf> (дата звернення 03.08.2020)

7. Лубовский В. И. Психолого-педагогические проблемы дифференцированного и интегрированного обучения. Специальная психология. 2008. №4. С. 11-15

8. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія. К. : Міленіум, 2008. 400 с.

9. Соловьева Л. Г. Диалогическое взаимодействие дошкольников с речевыми нарушениями. Дефектология. 2007. № 4. С. 37-45.

Борисенко У.В.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ КОМПЛЕКСНОЇ КОРЕКЦІЇ ВТОРИННИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЦП

В даній статті проаналізовано наукові джерела на предмет використання інноваційних методів комплексної корекції вторинних порушень у дітей старшого дошкільного віку з ДЦП. Описано сучасні методи корекційної роботи з дітьми, що мають комплексні розлади психофізичного розвитку і які за своєю структурою можуть використовуватися у закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: ДЦП, інноваційні методи комплексної корекції, старший дошкільний вік.

Постановка проблеми. Категорія дітей з особливими освітніми потребами, серед яких значну частину становлять діти з дитячим церебральним паралічем (ДЦП), є найбільш соціально незахищеною частиною суспільства. ДЦП за останні роки став одним із найбільш поширених захворювань центральної нервової системи в дитячому віці в усіх країнах світу. Тому, у наш час одним із найактуальніших питань є проблема ранньої діагностики, ефективного навчання та виховання дітей з порушенням опорно-рухового апарату.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема ефективного корекційного впливу на психофізичний стан дітей з ДЦП достатньо висвітлена у науковій літературі. Її дослідженням у різний час займалося багато видатних науковців: А.Р. Лурія, Л.С. Волкова, Е.М. Мастюкова, Л.О. Бадалян, В.М. Синьов та ін.

Узагальнення досвіду корекційного виховання дітей з ДЦП засвідчили важливість і необхідність педагогічного втручання в процес пошуку та розробки інноваційних методів комплексної корекції.

Таким чином, особливої гостроти набирає питання вивчення вже існуючих методів комплексної корекції, їх вдосконалення та пошук нових, для подальшого гармонійного розвитку та навчання дітей з ДЦП.

Мета статті - теоретично обґрунтувати та довести ефективність інноваційних методів комплексної корекції вторинних порушень у дітей дошкільного віку з ДЦП.

Виклад матеріалу дослідження. Дитячий церебральний параліч – це збірна група стійких непрогресуючих рухових синдромів (парези, паралічі, гіперкінези, атаксія), поєднані з психічними, мовленнєвими порушеннями, рідше епілептичними випадками, ліквородинамічними розладами, патологією зору, слуху, інших органів та систем або без них, які є наслідком органічного ураження центральної нервової системи в пренатальному, інтранатальному та ранньому неонатальному періоді [1,2,5].

Основні принципи реабілітації повинні базуватися на врахуванні структури первинних порушень, вторинно пов'язаних з ними відхилень, а також збережених функцій і компенсаторних можливостях дітей з ДЦП, тому дуже важливо щоб реабілітаційні заходи були направлені не тільки на корекцію та лікування рухових порушень, але й на супутню симптоматику, до якої відносяться: когнітивні розлади, мовленнєві порушення, порушення зору, слуху та ін.

Порушення когнітивних функцій у дітей з органічним ураженням головного мозку впливають на загальні та специфічні аспекти функціональної активності.

Незалежно від ступеня ураження, у дітей з ДЦП спостерігається сповільненість, виснаженість психічних процесів, труднощі переключення уваги на інші види діяльності, недостатність концентрації уваги, зниження обсягу механічної пам'яті, відсутність інтересу до завдань, слабкість зосередженості, низька пізнавальна активність. Найбільше чітко воно проявляється в старшому дошкільному віці при різних інтелектуальних навантаженнях.

У дітей з ДЦП нерівномірно знижений запас уявлень про навколишній світ: це обумовлено вимушеною соціальною ізоляцією, обмеженням контактів дитини з однолітками й дорослими людьми у зв'язку із відсутністю або труднощами пересування; утруднення пізнання навколишнього світу в процесі предметно-практичної діяльності, пов'язане із проявом рухових розладів; порушення сенсорних функцій [2].

Також у дітей з органічним ураженням головного мозку спостерігаються різноманітні мовленнєві порушення: сенсорна афазія, дизартрія, дислексія. Тому, особливої уваги потребує розвиток усного та зв'язного мовлення дітей з ДЦП. Специфіка такого процесу полягає у взаємозв'язку порушень мовленнєвої та загальної моторики з недостатністю кінестетичного сприймання. Важливим є формування відчуттів артикуляційних поз та рухів. Саме тому з дошкільниками повинна проводитися систематична робота з розвитку загальної та дрібної моторики, що забезпечує тонкі, диференційовані рухи в процесі письма, трудових операцій, ліплення, конструювання та інших рухових актів та артикуляційної гімнастики.

Клінічний досвід показує, що у таких дітей можуть виникати патологічні відхилення різних рецепторних відчуттів, тому дуже важливо розглядати кожен з них, оскільки вони мають здатність впливати на результат та ефективність реабілітації та комплексної корекції.

Тільки своєчасне комплексне лікування, абілітація, реабілітація та спеціально організоване навчання дітей з ДЦП має позитивний характер.

Останнім часом, серед різноманіття сучасних засобів корекційної роботи все стійкіші позиції займають високотехнологічні та інноваційні методи, які засновані на вивченні патогенезу цього захворювання і на синхронному психолого-медико-педагогічному впливі на численні його ланки.

При дослідженні літератури було визначено, що великий психопедагогічний потенціал у роботі з дітьми з комплексними розладами психофізичного розвитку мають такі сучасні методи корекційної роботи, як: ігротерапія, арттерапія, казкотерапія, музикотерапія, заняття з логоритміки, іпотерапія, гідрокінезотерапія, так як вони найкраще сприяють розвитку психічних функцій.

Розглянемо лише деякі з цих методик (ігрова терапія, казкотерапія, арттерапія, заняття з логоритміки), так як вони по своїй структурі можуть використовуватися у закладах дошкільної освіти.

Ігрова терапія – метод психотерапевтичного впливу на дітей з використанням гри. Ігрову терапію можна описати як досвід, почуття, думки і бажання людини, що проектується на іграшки та різні матеріали, такі як пісок, фарба і вода. Ігрова терапія – метод корекції емоційних порушень, а також метод розвитку пізнавальної сфери у дітей, в основу якого покладено властивий дитині спосіб взаємодії з навколишнім світом – гру.

Отже, гра не тільки поліпшує фізичний розвиток, а й впливає на розвиток психічних процесів. Гра, як діяльність, має багатий психокорекційний потенціал. У грі виявляються не тільки порушені, а і збережені функції, з опорою на які здійснюється корекція та розвиток порушених функцій.

Однією з найдоступніших методик для дітей з ДЦП є казкотерапія. Можливості казок великі, вони дозволяють проводити «казкові» заняття з дітьми, у яких різний рівень не тільки фізичних можливостей, але і розвитку мовлення та інтелектуальних здібностей. Занурення у казку знижує рівень тривоги, агресивності, допомагає відпочити від стресу, відновити сили.

За даними досліджень, казкотерапія для даної категорії дітей є найпродуктивнішою у розвитку адаптивних механізмів в навколишньому світі.

Під час прослуховування казки нервова система перебуває в особливому стані, під час якого відбувається несвідоме опрацювання власних проблем дитини, її внутрішній світ відновлюється і гармонізується.

Арт-терапія – це лікування за допомогою залучення дитини до мистецької діяльності. При цьому дитина навчається спілкуватися з навколишнім світом на рівні екосистеми, використовуючи образотворчі, рухові та звукові засоби. Вона має змогу самостійно висловлювати свої почуття, потреби та мотивацію своєї поведінки, діяльності і спілкування, необхідні для повноцінного розвитку та пристосування до навколишнього середовища.

У якості корекційної методики арт-терапію доцільно використовувати в комплексі функціонально-системної медико-соціальної реабілітації дітей з ДЦП. Застосування арт-терапії підвищує пізнавальну активність, сприяє сенсорному та руховому розвитку, концентрує увагу. Крім того, арт-терапія дозволяє здійснювати більш ефективний вплив на формування емоційної сфери, спонукає до подальшого розвитку компенсаторних властивостей збережених функціональних систем.

Загальні напрями та умови проведення арт-терапії схожі на інші методики педагогічної корекції, які використовуються в реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи.

У логоритміці корекційна робота ґрунтується на взаємодії руху, музики, мовлення. Для дітей з ДЦП характерним є те, що кожен з цих компонентів певною мірою не відповідає нормі.

Мета логопедичної ритміки для дітей з ДЦП полягає в максимальному всебічному розвитку дитини відповідно до її можливостей і рівня адаптації до соціального середовища.

Останнім часом одним із найпопулярніших методів психологічної допомоги дітям з ДЦП є пісочна терапія. Завдяки якому у дитини розвивається здатність до самовираження та творчого сприйняття світу. Пісочна терапія допомагає розвивати у дітей пам'ять, увагу, уяву, мислення, мовлення, дрібну моторику та зорово-моторну координацію[4].

Отже, можемо зробити висновок, що усі наведені вище інноваційні методи навчання є важливою частиною навчання та реабілітації, що сприятливо впливають на емоційний стан та психофізичний розвиток дитини з ДЦП.

Під час проведення констатуючого експерименту визначався рівень розвитку вражених психічних функцій. Спираючись на отримані результати дослідження, можна сказати, що у дітей старшого дошкільного віку із ДЦП недостатньо сформовані мовлення, пам'ять, увага та сприймання. Варто зазначити, що ці компоненти психічного розвитку мають велике значення для психофізичного й особистісного розвитку дитини.

За результатами первинної діагностики було визначено ЕГ і КГ. До ЕГ увійшли діти з гіршим станом сформованості психічних процесів, а до КГ - діти, які мали кращі результати.

Під час проведення формуючого експерименту було розроблено комплексну програму корекційно-відновлювальних занять з використанням інноваційних методів для мінімізації вторинних порушень у дітей старшого дошкільного віку з ДЦП. Комплекс занять являв собою єдину систему, яка була спрямована на покращення стану порушених компонентів у дітей. Заняття містили в собі ігри, вправи, завдання.

Однією з важливих складових корекційного процесу був відбір методик та вправ для розроблення комплексної програми корекції вторинних порушень, а також змістовне впровадження інноваційних технологій в заняття.

Корекційно-відновлювальна робота спрямовувалась не тільки на мінімізацію вторинних порушень у дітей старшого дошкільного віку із ДЦП, а також на розвиток емоційного, мовленнєвого, предметно-дійового та ігрового спілкування з оточуючими, стимулювання сенсорних функцій, виховання навичок самообслуговування, зниження рівня тривожності, агресії, емоційного збудження.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Поєднання відомих та впровадження інноваційних методів у корекційно-відновлювальних заняттях з дітьми старшого дошкільного віку із ДЦП

доводять ефективність застосування комплексних методів корекційної роботи та дозволяють мінімізувати вторинні порушення, таким чином покращують стан психічного здоров'я та сприяють реалізації власного потенціалу дітей.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко Т.Д., Обухівська А.Г., Романенко О.В., Скрипка Н.С. Корекція психосоціального розвитку дітей з церебральним паралічем у реабілітаційному центрі: навч.-метод. посіб. Київ: «Веселка», 2003. 155 с.
2. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб., 2-ге вид. Рівне: НУВГП, 2016. 141 с.
3. Колупаєвої А.А. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. Київ: ТОВ ВПЦ «Літопис–ХХ», 2010. 363 с.
4. Левченко, И.Ю. Технологии обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата [Текст] / И.Ю. Левченко, О. Г. Приходько М.: Издательский центр «Академия», 2001. — 192 с.
5. Чеботарьова, О. В., Гладченко І. В. Багатоаспектність корекційно розвивальної роботи в освітніх закладах для дітей із порушеннями опорно рухового апарату . Особлива дитина: навчання і виховання. 2017. № 1(81). С. 21-30.

Веремій Д. В.

РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЙ ДІТЕЙ ПЕРШОГО РОКУ ЖИТТЯ З ДИЗАРТРИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Перші ознаки дизартричних проявів можна визначити вже в немовляти. Їх раннє виявлення сприяє своєчасному початку корекційної роботи та попередженню появи вторинних порушень.

Ключові слова: комунікації, дизартричні порушення, ранній вік.

Постановка проблеми. Дизартрія є одним із самих розповсюджених розладів мовлення, її значення як проблеми на даний момент різко зростає. Як